KULUTTAJALIITTO
KONSUMENTFÖRBUNDET

LAUSUNTO 25.1.2023

EDUSKUNNAN TALOUSVALIOKUNTA
tav@eduskunta.fi

KULUTTAJALIITON KIRJALLINEN LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ EDUSKUNNALLE LAIKSI SÄHKÖMARKKINALAIN MUUTTAMISESTA JA SIIHEN LIITTYVIKSI LAEKSI (HE 318/2022)

Kuluttajaliitto ry kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sähkömarkkinalain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi ja esittää kohteliaimmin seuraavat huomiot:

Esityksen päätavoitteena on tehdä vuonna 2019 annetun Euroopan unionin sähkömarkkinadirektiivin edellyttämät muutokset sähkömarkkinoita koskevaan kansalliseen lainsäädäntöön. Toisena keskeisenä tavoitteena on toimeenpanna työ- ja elinkeinoministeriön Älyverkkotyöryhmän 2018 esittämiä toimia älykkäästä sähköjärjestelmästä, joka täydentäisi asiakkaiden mahdollisuuksia osallistua aktiivisesti sähkömarkkinoille ja edistäisi sähkön toimitusvarmuuden ylläpitoa. Esityksessä ehdotetaan myös toimenpiteitä sähkön vähittäismarkkinoilla kuluttajiin kohdistuneiden epäasiallisten sopimus- ja markkinointikäytäntöjen ehkäisemiseksi. V. 2019 jälkeen sähkömarkkinoilla on tapahtunut suuria muutoksia ja Venäjän hyökkäyssodan aiheuttamat vaikutukset sähkömarkkinoihin ja viime kädessä kotitalouksien sähkölaskuihin ja sähkönkulutukseen ovat olleet dramaattisia. Tämän hetken tilanteesta tarkastellen nyt käsiteltävänä oleva esitys ei vastaa useisiin sellaisiin kysymyksiin, jotka ovat realisoituneet viimeisen vuoden aikana. V. 2019 annetun sähkömarkkinadirektiivin muutosten tarkoituksena on toki ollut vauhdittaa siirtymää kestävämpiin energiantuotantomuotoihin, mutta tätä muutosta ei ehditty tehdä riittävän ajoissa ennen akuutin energiakriisin iskeytymistä Eurooppaan.

Sähkön kohtuullinen hinta

Nykyisessä sähkömarkkinalaissa määrätään, että vähittäismyyjän, jolla on huomattava markkinavoima jakeluverkonhaltijan vastuualueella, on toimitettava vastuualueella ***sähköä kohtuulliseen hintaan*** kuluttajille sekä muille loppukäyttäjille, joiden käyttöpaikka on varustettu enintään 3 x 63 ampeerin pääsulakkeilla tai joiden sähkönkäyttöpaikkaan ostetaan sähköä enintään 100 000 kilowattituntia vuodessa (toimitusvelvollisuus).

Lakiehdotuksessa ei määrätä sähkön kohtuullisesta hinnasta vaan esityksen 67 §:n mukaan vähittäismyyjän, joka toimittaa sähköä yli 200 000 loppukäyttäjälle, on tarjottava ***dynaamisen hinnan*** sähköntoimitussopimuksia loppukäyttäjille, joiden käyttöpaikka on liitetty jakeluverkkoon ja on varustettu dynaamisen hinnan sähköntoimitussopimuksen edellyttämän mittaustarkkuuden täyttävällä mittauslaitteistolla. Lisäksi 67 §:ssä tarkoitetun vähittäismyyjän on tarjottava jakeluverkonhaltijan vastuualueella dynaamisen hinnan sähköntoimitussopimuksia loppukäyttäjille, joiden käyttöpaikka on liitetty kyseiseen jakeluverkkoon ja on varustettu dynaamisen hinnan sähköntoimitussopimuksen edellyttämän mittaustarkkuuden täyttävällä mittauslaitteistolla. Määräys perustuu sähkömarkkinadirektiivin 11 artiklan, jonka mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että toimittajat voivat kansallisen sääntelykehyksen perusteella tarjota dynaamisen hinnan sähkösopimuksia. Dynaamisen hinnan sähköntoimitussopimuksella tarkoitetaan direktiivissä sähköntoimitussopimusta, jossa toimitetun sähkön hinta seuraa sähkön pörssihintaa.

Kuluttajaliitto pitää esitystä kuluttajien kannalta erittäin huonona, mikäli sillä tarkoitetaan, että sähkönmyyjän **ainoa** toimitusvelvollisuustuote voisi olla pörssisähkön hintaan sidottu sähkösopimus. Kuluttajaliitto on pitänyt esillä tarvetta saada selkeyttä siihen, mitä voidaan pitää kohtuullisena hintana toimitusvelvollisuussähkölle ja katsonut, että kuluttajille tulisi olla tarjolla myös muunlainen kuin vaihtelevaan pörssisähkön hintaan sidottu toimitusvelvollisuussopimus. Pörssisähkösopimuksiin liittyy merkittävää vaikeutta ennakoida sähkön hintaa ja kulutuksen sekä hinnanvaihteluiden yhteensovittaminen voi olla osalle kuluttajista vaikeaa ellei jopa mahdotonta. Sähkön pörssihinnoissa on esiintynyt valtavaa heittelyä eikä siihen perustuvaa sopimusta voida nähdäksemme pitää pykälän tarkoitusta vastaavalla tavalla kuluttajien kannalta kaikissa tilanteissa kohtuullisena.

Ennakkolaskutuksen kieltäminen

Kuluttajiin kohdistuvista toimenpiteistä pidämme erittäin tärkeänä esitystä, joka perustuu kuluttaja-asiamiehen aloitteeseen, jossa kuluttaja-asiamies ehdotti muun muassa ennakkolaskutuksen kieltämistä sähkön vähittäismyynnissä**.** Kannattamme ehdottomasti ehdotusta siitä, että pääsääntöinen ennakkolaskutus kielletään vähittäismyyjiltä sen vuoksi, että markkina on osoittanut, että tähän laskutustapaan liittyy ongelmia. Kuluttajaliitto yhtyy perusteluiden näkemykseen siitä, että yleisen ennakkolaskutuksen kieltäminen vähittäismyynnissä parantaisi kuluttajien asemaa. Kuluttajaliitto pitää hyvänä, että ennakkolaskutuksen mahdollisuus on rajattu vain kuluttajaan itseensä liittyvästä erittäin painavasta syystä. On tärkeää, kuten ehdotuksessa onkin esitetty, ettei esimerkiksi mikä tahansa häiriö maksun suorittamisessa riitä ennakkolaskutuksen perusteena vaan kyse on oltava huomattavasta summasta. Erityisesti nykyisessä tilanteessa, jossa monet kuluttajat ovat ajautuneet todellisiin vaikeuksiin energialaskujensa kanssa, on tämä otettava huomioon.

Sähköntoimituksen vertailuvälineet

Kuluttajaliitto pitää tärkeänä, että kuluttajille annettavien tietojen vertailtavuutta pyritään parantamaan. Kuluttajaliitto kannattaa hallituksen esityksessä ehdotettuja toimia vertailuvälineeksi ja pitää tärkeänä, että toteuttaminen annetaan viranomaisena toimivan Energiaviraston tehtäväksi.
Kuluttajaliitto kuitenkin kiinnittää huomiota, että nettisivuilla olevat tiedot sähkönhinnoista eivät tavoita kaikkia kuluttajia, joilla ei ole puuttuvien digitaitojen tai taloudellisten resurssien vuoksi mahdollista päästä internettiin. Kuluttajien mahdollisuudet vertailla ja saada perusteltua, selkeää tietoa eri sähkönmyyjien tuotteista ja sopimusehdoista on turvattava kaikille. Kilpailuttamisen mahdollistaminen on erityisen tärkeää nykyisessä tilanteessa, jossa kuluttajien valinnanvara on osin rajoittunut, kun yhtiöt tarjoavat pääsääntöisesti vain pörssisähkösopimuksia ja toisaalta toimitusvelvollisuuden alaisia määräaikaisia sopimuksia osalle asiakkaitaan. Esityksen valmistelun jälkeen kuluttajien tietoisuus omasta sähkönkulutuksestaan ja sähkölaskustaan on kasvanut merkittävästi ja vertailun ja kilpailuttamisen merkitys vastaavasti korostunut.

Tuomioistuimen ulkopuolinen riidanratkaisu

Tässä yhteydessä ei ole tarkoitus muuttaa kuluttajien tuomioistuimen ulkopuolisen riidanratkaisun keinoja vaan perustetaan muille loppukäyttäjille uusi energiamarkkinariitalautakunta. Kuluttaja-asiat käsiteltäisiin edelleen kuluttajariitalautakunnassa. Kuluttajiin liittyvään riidanratkaisuun liittyen on kuitenkin huomion arvoista, että edellä mainittu direktiivi edellyttää nopeita, tehokkaita, avoimia, yksinkertaisia ja kohtuuhintaisia menettelyjä. Uuteen lakiin energiamarkkinariitalautakunnasta esitetään lisättäväksi ratkaisusuosituksille määräaika 90 päivää siitä, kun asian ratkaisemiseksi

tarpeellinen aineisto on lautakunnan saatavilla. Monimutkaisissa asioissa määräaika voisi poikkeuksellisesti olla pidempi. Laki kuluttajariitalautakunnasta takaa vastaavat ratkaisuajat. Nämä eivät kuitenkaan käytännössä toteudu kuluttajariitalautakunnan resurssien puutteen vuoksi. Kuluttajariitalautakunnan resursseja on lisättävä, jotta päästään lain takaamiin ratkaisuaikoihin.

Lopuksi

Ehdotuksen valmistelun aikana on keskusteltu myös asiakaskeskeisyyden lisäämisestä ja yksi älyverkkotyöryhmän keskeisistä esityksistä koski yhden laskun mallin mahdollistamista. Kuluttajaliitto on lähtökohtaisesti pitänyt tärkeänä, että kuluttajilla pitäisi olla mahdollisuus valita yhden laskun malli sähköön liittyvien kustannusten hallitsemiseksi. Useat eri tahojen eri aikaan lähettämät laskut ovat omiaan vaikeuttamaan sähkönkulutuksen kokonaiskustannusten hahmottamista. Viimeaikaiset muutokset ovat osaltaan lisänneet kuluttajien tietoisuutta ja ymmärrystä sähkönkäyttöön liittyvistä kustannuksista ja erilaisista sopimusehdoista. Yhden laskun mallia koskevaa sääntelyehdotusta ei ole sisällytetty nyt käsiteltävänä olevaan esitykseen. Nähdäksemme tämä on yksi näkökulma, jota tulee selvittää tulevissa sähkömarkkinalainsäädännön uudistuksissa. Pidämme selvänä, että meneillään olevasta energiakriisistä tulee oppia ja sähkömarkkinalainsäädäntöä uudistaa siten, että tulevaisuudessa mahdolliset kriisit eivät aiheuta nykyisenkaltaisia, vakavia taloudellisia seuraamuksia ja vaikeuksia kotitalouksille ja tarvetta yhteiskunnan laajalle taloudelliselle tuelle.

Kuluttajaliitto ry

Tiina Vyyryläinen
vaikuttamistyön päällikkö

Kristel Pynnönen Andersson
lakimies